

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет

Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

МОВЧАНЮК Вадим Володимирович

Ефективність реалізації фінансової політики держави
в сучасних умовах/Efficiency of implementation of the
state financial policy in modern conditions

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
Освітньо-наукова програма – Публічні фінанси

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФПФм- 21
В.В. Мовчанюк

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, В. М. Булавинець

Кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту:
«__» _____ 2025р.
Завідувач кафедри
_____ А. І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	8
1.1. Сутність, цілі та завдання фінансової політики держави.....	8
1.2. Роль фінансового механізму в реалізації фінансової політики.....	13
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	16
2.1. Тенденції та пріоритети грошово-кредитної політики в умовах війни.....	16
2.2. Практика реалізації бюджетно-податкової політики.....	25
2.3. Оцінка стану боргової політики України на сучасному етапі.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ.....	39
3.1. Напрями удосконалення державної фінансової політики в умовах воєнного стану.....	39
3.2. Фінансова політики України в період післявоєнного відновлення.....	44
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реалізація фінансової політики є одним із ключових аспектів, що визначає ефективність економічного розвитку держави. У сучасних умовах глобалізації, економічної нестабільності та викликів, спричинених війнами, пандеміями та іншими кризами, фінансова політика набуває особливого значення. Вона стає не лише інструментом регулювання фінансових потоків, а й засобом забезпечення стійкості економіки та соціального благополуччя громадян.

Особливо важливо це для країн, які перебувають у стані військового конфлікту, зокрема, й для України. В таких умовах фінансова політика має виконувати кілька критично важливих функцій: забезпечення фінансування оборонних потреб, підтримка економічної стабільності, стимулювання розвитку стратегічних галузей та захист вразливих верств населення. Без ефективної реалізації цих завдань неможливо забезпечити як короткострокову стійкість, так і довгостроковий розвиток держави. Крім того, сучасні виклики, пов'язані зі змінами в глобальній фінансовій системі, такі як інфляція, криза банківської системи та нестабільність валютних ринків, також вимагають гнучкої та проактивної фінансової політики. У цьому контексті дослідження ефективності фінансової політики є актуальним та дозволяє виявити ключові недоліки та запропонувати шляхи їхнього усунення.

Суттєвим фактором актуальності є і цифровізація економіки, що створює нові можливості для управління фінансовими потоками, підвищення прозорості державних фінансів та забезпечення більш ефективного контролю над використанням бюджетних коштів. Разом із тим, цифровізація породжує нові виклики, такі, як кіберзагрози, які необхідно враховувати в процесі розробки та реалізації фінансової політики.

Реформування податкової системи, оптимізація державних витрат і створення сприятливих умов для залучення інвестицій – це лише частина завдань, які стоять перед фінансовою політикою. Успішна реалізація цих

завдань вимагає системного підходу, включаючи аналіз ефективності вже впроваджених заходів і розробку нових стратегій.

Для України, окремі регіони якої зазнали масштабних руйнувань, спричинених війною, важливим аспектом є залучення міжнародної фінансової допомоги та ефективне її використання на процеси відновлення. Це вимагає високого рівня прозорості та довіри до фінансових інституцій, що є одним із ключових аспектів ефективності фінансової політики.

Актуальним є й питання адаптації фінансової політики до сучасних економічних умов, зокрема інтеграції України в європейський економічний простір. Це передбачає гармонізацію фінансового законодавства з європейськими стандартами, впровадження сучасних механізмів управління державними фінансами та створення умов для сталого розвитку.

Дані проблеми досліджувалися в наукових працях таких вчених, як В. Андрущенко, С. Буковинський, А. Буряченко, О. Василик, В. Горин, В. Демянишин, І. Запатріна, О. Зварич, А. Крисоватий, З. Лободіна, Л. Лисяк, І. Лютий, А. Мярковський, В. Опарін, Д. Полозенко, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій. Зарубіжні науковці Ш. Бланкарт, А. Вагнер, К. Макконнел, В. Нордхаус, П. Самуельсон, Р. Солоу, Дж. Стігліц досліджували теоретичні основи та практичні аспекти реалізації фінансової політики в умовах глобалізації та економічних криз.

Метою роботи є дослідження ефективності реалізації фінансової політики держави в сучасних умовах з урахуванням впливу глобальних, регіональних та внутрішніх викликів та загроз, а також розробка рекомендацій щодо її оптимізації задля забезпечення економічної стабільності, соціальної справедливості та сталого розвитку.

Реалізація вищезазначеної мети окреслює виконання наступних **завдань**:

- дослідити сутність, цілі та завдання фінансової політики держави та її місце у регулюванні економічних процесів;

- визначити роль фінансового механізму у реалізації фінансової політики;
- проаналізувати ефективність грошово-кредитної, бюджетно-податкової та боргової політики України на сучасному етапі економічного розвитку;
- окреслити пріоритети сучасної фінансової політики України в умовах новітніх викликів та загроз, зокрема, визначити напрями удосконалення державної фінансової політики в умовах воєнного стану та вказати вектори її реалізації в період післявоєнного відновлення.

Об’єкт дослідження – фінансова політика держави як інструмент регулювання економіки та забезпечення стабільного розвитку в сучасних умовах.

Предмет дослідження – процеси, механізми та інструменти реалізації фінансової політики, а також їх вплив на економічну стабільність, соціально-економічний розвиток і адаптацію до сучасних викликів.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового дослідження. Зокрема, методи системного аналізу, порівняння, структуризації були використані при розкритті теоретичних засад фінансової політики держави, а саме її сутності, складових та чинників формування і реалізації; методи економічного аналізу використані при оцінюванні практики здійснення грошово-кредитної, бюджетно-податкової та боргової політики в умовах війни в Україні; методи абстракції, аргументації, порівняння, синтезу – використані при обґрунтуванні власних пропозицій щодо вдосконалення фінансової політики України в сучасний період.

Інформаційну базу випускної кваліфікаційної роботи складає широке коло джерел, включаючи бібліографічні, інформаційні та довідкові видання, статистичні і фактичні матеріали, а також законодавчо-нормативні документи України, що регламентують питання фінансової політики та її реалізації. Важливу роль у формуванні теоретичних основ дослідження відіграли праці

українських та зарубіжних вчених, які досліджували різні аспекти фінансової політики, економічної стабільності та розвитку, а також аналітичні огляди та записки спеціалізованих інтернет-видань.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у роботі зроблено спробу обґрунтувати структуру зовнішнього середовища фінансової політики держави з виокремленням найважливіших його чинників, а також на підставі аналітичних даних виробити обґрунтовані пропозиції, які відображають власне бачення щодо перспектив розвитку фінансової політики України в сучасних умовах.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій для вдосконалення механізму реалізації фінансової політики України в сучасних умовах. Отримані результати можуть бути використані для підвищення ефективності діяльності Міністерства фінансів України, Національного банку України та інших інституцій, що займаються розробкою та впровадженням фінансової політики. Це сприятиме покращенню управління державними фінансами, зниженню боргового навантаження, забезпеченню прозорості бюджетного процесу та підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів. Застосування розроблених рекомендацій дозволить удосконалити інструменти бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики, спрямовані на досягнення економічної стабільності, стимулювання інвестицій та підтримку стратегічних секторів економіки. Особливу увагу приділено питанням цифровізації фінансових процесів, що сприятиме підвищенню прозорості та зменшенню рівня корупції у фінансовій сфері.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти теми дослідження були обговорені на наукових семінарах студентського наукового гуртка кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, а також відображені у збірниках матеріалів Міжнародних конференцій:

1. Булавинець В.М., Мовчанюк В. Теоретичні засади фінансової політики держави. *Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів:*

- матер. III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Кременчук, 30 січня 2025 р.). Кременчук, 2025.
2. Булавинець В., Мовчанюк В. Фінансова політика України в умовах інтеграції до світового економічного простору. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки*: матер. 7-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 10 квітня 2025 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 706 с., С. 216-219.
3. Мовчанюк В. Окремі аспекти сучасної боргової політики України. *Молодь в сучасній науці: погляд у майбутнє*: матер. Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (Хмельницький, 6 травня 2025 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Кількість таблиць – 5, рисунків – 3. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок, з яких 52 сторінки – основний текст. Список використаних джерел містить 61 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність, цілі та завдання фінансової політики держави

Фінансова політика держави є важливим інструментом економічного управління, спрямованим на досягнення макроекономічної стабільності, забезпечення ефективного функціонування державних фінансів та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. Вона охоплює сукупність заходів, що стосуються формування та використання державних фінансових ресурсів через різноманітні фінансові інструменти, включаючи бюджетно-податкову, грошово-кредитну, боргову та інші політики. У свою чергу, ця політика є частиною загальної економічної політики держави і тісно взаємодіє з іншими секторами економічної та соціальної сфери.

Фінансова політика є системою заходів, що застосовуються державою для мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів. Її сутність полягає в забезпеченні ефективного функціонування фінансової системи, яка включає державний бюджет, податкову систему, державний борг, а також фінансові відносини між суб'єктами економіки [1, с. 342].

В науковій літературі не існує єдиного визначення поняття «фінансова політика», тому найпоширеніші трактування наведено у табл. 1.1.

На рівні макроекономіки фінансова політика спрямована на балансування доходів і витрат держави, стабілізацію валютного курсу, контроль інфляції, забезпечення соціального захисту населення та створення умов для сталого економічного зростання. На мікроекономічному рівні вона охоплює заходи, що сприяють розвитку окремих галузей економіки, підтримці підприємництва та забезпеченню інвестиційної привабливості.

Фінансова політика являє собою комплекс дій, спрямованих на залучення, розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання державних функцій. Її основною метою є досягнення збалансованого розподілу ресурсів між різними соціальними групами населення та регіонами країни.

Таблиця 1.1

**Науково-методичні підходи до визначення сутності поняття
«фінансова політика»**

Автор	Трактування
Кириленко О.П.	Це інструмент, який трансформується відповідно до масштабних викликів та загроз, основним завданням якого є фінансове забезпечення оборони і безпеки держави. Можуть використовуватися як традиційні, так і сучасні методи акумуляції, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів.
Маринов Д.М.	Це частина економічної політики держави, яка визначає напрямки розподілу фінансових ресурсів держави, регулює фінансові потоки та забезпечує фінансову стабільність держави.
Татарин Н.Б., Єзерська У.М.	Це інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку, від якого залежить ефективне функціонування фінансової системи держави.
Шалашна А.О.	Це інструмент впливу на сферу суспільних відносин, основним напрямом якого є перерозподіл фінансових ресурсів між складовими фінансової системи з метою досягнення економічного зростання.

Примітка: складено автором за даними [57; 58; 59; 60]

Ключовим завданням фінансової політики є надання фінансової підтримки для реалізації державних програм, спрямованих на соціально-економічний розвиток. Ця політика складається зі стратегії та тактики управління. Стратегія орієнтована на довгострокові перспективи, забезпечуючи виконання масштабних завдань, пов'язаних з економічним і соціальним прогресом [1, с. 343].

Тактика фінансової політики, у свою чергу, фокусується на вирішенні поточних питань, які впливають із розробленої стратегії. Вона передбачає використання конкретних методів і підходів для досягнення визначених цілей в умовах поточної економічної ситуації.

Фінансова політика держави формується з урахуванням поточного рівня соціально-економічного розвитку країни, існуючих внутрішніх і зовнішніх викликів, а також стратегічних пріоритетів. Вона передбачає як короткострокові, так і середньо- та довгострокові завдання, які спрямовані на створення стабільного та ефективного економічного середовища.

Одним із головних пріоритетів є забезпечення макроекономічної стабільності. Це включає підтримку рівноваги між доходами та видатками

державного бюджету, уникнення бюджетного дефіциту, боротьбу з інфляцією та стабілізацію фінансової системи. Такі заходи сприяють посиленню економічної безпеки країни.

Наступна важлива мета – економічне зростання. Держава стимулює розвиток інвестиційного клімату, модернізацію інфраструктури, підтримку інноваційних проєктів та підвищення ефективності праці. Реалізація цих завдань сприяє зростанню виробничого потенціалу країни та її конкурентоспроможності.

Не менш важливою є соціальна справедливість, яка передбачає забезпечення рівного доступу до базових соціальних послуг, підтримку вразливих верств населення та скорочення розриву в доходах між різними групами громадян. Це створює передумови для підвищення якості життя та суспільної гармонії [2, с. 719].

Окремою складовою фінансової політики є зовнішньоекономічна стабільність. Держава працює над збалансуванням платіжного балансу, зменшенням залежності від зовнішнього фінансування та залученням іноземних інвестицій, які є ключовими для довгострокового розвитку [3 с. 5].

Завдання фінансової політики держави є конкретними діями, спрямованими на досягнення вищезазначених цілей. Вони залежать від особливостей економічної ситуації, що склалася в країні та її фінансових можливостей (табл.1.2).

Ключовими векторами фінансової політики України є стимулювання експорту та інтеграція в глобальні фінансові ринки. Залучення зовнішнього фінансування виявилось критичним для забезпечення макроекономічної стабільності, рефінансування державного боргу та підтримки економічної активності, особливо в умовах 2023 року, коли міжнародні фінансові трансфери в обсязі 40 млрд дол. США відіграли вирішальну роль.

Таблиця 1.2

Завдання фінансової політики держави

Завдання	Їх характеристика
Формування доходів Державного бюджету	Одним із ключових завдань є забезпечення стабільного і достатнього надходження коштів до державного бюджету через податкову політику, митні збори, приватизацію державного майна та інші джерела.
Рациональний розподіл і використання ресурсів	Це включає фінансування пріоритетних галузей, таких як освіта, охорона здоров'я, оборона, інфраструктура та екологія.
Регулювання державного боргу	Держава має ефективно управляти внутрішнім і зовнішнім боргом, забезпечуючи його обслуговування та поступове зниження рівня.
Стимулювання економічної активності	Через систему податкових пільг, субсидій, грантів та інших фінансових інструментів держава сприяє розвитку підприємництва, експорту, інноваційної діяльності.
Контроль за фінансовою дисципліною	Це включає запобігання корупції, забезпечення прозорості витрат державного бюджету та підвищення ефективності управління державними ресурсами.

Примітка: складено автором за даними [3]

Проте реалізація цієї політики вимагає вирішення кількох ключових завдань (Табл.1.3).

Фінансова політика змінюється з часом залежно від економічного циклу, політичної ситуації та глобальних викликів. У період економічного зростання акцент робиться на стимулюванні інвестицій і збільшенні соціальних витрат. Під час криз держава вживає заходів для скорочення дефіциту бюджету, посилення фіскального контролю та підтримки фінансової стабільності.

Сучасні виклики, такі як глобалізація, цифровізація економіки, кліматичні зміни, військові конфлікти та пандемії, зумовлюють необхідність адаптації фінансової політики. Вона має враховувати необхідність інвестування у відновлювану енергетику, підтримку цифрової трансформації та забезпечення фінансової стійкості в умовах нестабільності [4, с. 9].

Таблиця 1.3

Вектори реалізації фінансової політики

Прозорість бюджетних витрат	Впровадження електронних систем моніторингу та забезпечення прозорості бюджетних видатків демонструє потенціал для зниження корупційних ризиків на 15-20%. Це, в свою чергу, сприяє посиленню довіри до фінансової системи держави. Незважаючи на досягнення 95% виконання бюджету у 2023 році, необхідним є подальше вдосконалення механізмів контролю за бюджетними витратами.
Реформа податкової системи	Зменшення податкового навантаження та спрощення податкового кодексу є ключовими факторами стимулювання інвестиційної активності. Емпіричні дослідження неодноразово підтверджували, що зниження податків на прибуток підприємств та спрощення податкового адміністрування призводять до збільшення обсягів інвестицій та створення нових робочих місць. За оцінками експертів, реалізація таких заходів в Україні може призвести до збільшення інвестицій в економіку на 50-70 млрд грн щорічно, що, у свою чергу, сприятиме зростанню ВВП на 1-2%.
Грошово-кредитна політика	Визначення цільового рівня інфляції на рівні 5% та зниження процентних ставок на 1% можуть стимулювати економічне зростання та збільшити обсяг кредитування на 20 млрд грн щорічно.
Інвестиції в інфраструктуру та освіту	Модернізація транспортної інфраструктури вимагає близько 300 млрд грн і може сприяти зростанню ВВП на 1-2% на рік. Крім того, інвестиції в освіту можуть підвищити продуктивність праці на 10-20%, що позитивно вплине на конкурентоспроможність економіки.
Впровадження фінансових технологій (FinTech).	Використання нових технологій у фінансовій сфері, таких як FinTech, може скоротити витрати на фінансові послуги на 30-50%. Автоматизація процесів і впровадження електронних систем допоможуть зменшити адміністративні бар'єри та підвищити ефективність управління фінансами

Примітка: складено автором за даними : [60]

Фінансова політика держави є фундаментальною складовою управління економічним розвитком та соціальною сферою. Її ефективність визначає не лише добробут населення, але й конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Для досягнення поставлених цілей необхідна гнучкість, стратегічне мислення та здатність адаптуватися до нових викликів. Лише за умов комплексного підходу до формування та реалізації фінансової політики держава може забезпечити сталий розвиток та процвітання суспільства.

1.2. Роль фінансового механізму в реалізації фінансової політики

Фінансовий механізм є ключовим інструментом реалізації фінансової політики держави. Він забезпечує досягнення стратегічних і тактичних цілей, створюючи умови для ефективного використання фінансових ресурсів. Розуміння сутності, складу та ролі фінансового механізму дозволяє оцінити його значення в економічному розвитку країни.

Фінансовий механізм являє собою сукупність методів, інструментів, важелів та інституцій, за допомогою яких держава організовує та регулює фінансові відносини. Його завдання полягає в забезпеченні раціонального управління фінансовими потоками, досягненні макроекономічної стабільності та ефективному виконанні функцій держави.

Основою функціонування фінансового механізму є фінансова система держави, яка включає різні сектори: державні фінанси, корпоративні фінанси, фінанси домогосподарств і фінансовий ринок. Взаємодія цих секторів забезпечується через використання конкретних інструментів і важелів, які формують структуру фінансового механізму [9, с. 24].

Фінансовий механізм є складною системою, яка складається з кількох основних елементів, кожен з яких відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного функціонування фінансової системи держави.

Одним із фундаментальних елементів цього механізму є фінансові методи. Вони виступають основою системи, оскільки саме за їх допомогою здійснюється вплив на економічні та соціальні процеси. Серед найважливіших методів виділяють планування і прогнозування, які забезпечують створення бюджетів, фінансових планів та програм розвитку економіки. Завдяки цим процесам можна визначити пріоритетні напрями використання ресурсів, забезпечуючи їх ефективний розподіл. Крім того, фінансовий контроль дозволяє наглядати за правильністю і результативністю використання фінансових ресурсів, що є важливим для дотримання законодавчих норм.

Водночас страхування, як один із методів, сприяє мінімізації ризиків для економічних суб'єктів, підвищуючи їх фінансову стабільність [9, с. 25].

Ще одним невіддільним елементом фінансового механізму є фінансові інструменти, які реалізують практичні аспекти фінансової політики. Серед них найважливіше місце займають податки та збори, що становлять основу доходів державного бюджету. Крім того, державні витрати спрямовуються на розв'язання важливих соціальних, економічних і політичних завдань. Важливим інструментом є також державні позики та боргові зобов'язання, які використовуються для фінансування бюджетного дефіциту. Не менш значущими є інвестиції, що сприяють розвитку стратегічно важливих сфер, таких як інфраструктура, освіта та наука.

Роль фінансових важелів полягає в тому, щоб через стимулювання або обмеження впливати на поведінку економічних суб'єктів. Наприклад, податкові пільги стимулюють інвестиції та підтримують розвиток окремих галузей економіки. Кредитні субсидії забезпечують доступність фінансування для підприємств, сприяючи їхньому розвитку. Водночас валютно-фінансові регулятори виконують функцію стабілізації зовнішньоекономічних відносин, що є важливим для економічної безпеки держави.

Завершує цю систему інституційна складова, яка охоплює організації та установи, відповідальні за реалізацію фінансової політики. До таких інституцій належать Міністерство фінансів, Національний банк, Державна податкова служба та органи аудиту. Взаємодія цих органів є важливою умовою для ефективного впровадження фінансових методів та інструментів, що забезпечує сталий розвиток фінансової системи та економіки в цілому [10, с.13-15].

Фінансовий механізм відіграє вирішальну роль у досягненні цілей фінансової політики. Він забезпечує раціональний розподіл ресурсів, стимулює економічне зростання та сприяє соціальній справедливості (табл.1.4).

Таблиця 1.4

Функції фінансового механізму в реалізації фінансової політики

Функція	Її характеристика
Формування доходів бюджету	Фінансовий механізм створює умови для мобілізації доходів держави через податкові надходження, державні позики та інші джерела. Ефективна податкова політика забезпечує стабільність фінансування державних програм.
Оптимізація державних витрат	Завдяки фінансовим інструментам і методам, держава може ефективно розподіляти кошти між різними секторами економіки та соціальної сфери, забезпечуючи реалізацію стратегічних пріоритетів.
Стабілізація економіки	Використання фінансових важелів, таких як податкові пільги або кредитні субсидії, сприяє стабільності в періоди економічних криз, стимулює інвестиційну активність і підтримує зайнятість.
Соціальний захист населення	Через фінансовий механізм держава забезпечує доступ до соціальних послуг, підтримку вразливих верств населення та зменшення нерівності. Це включає виплати пенсій, соціальних допомог та фінансування охорони здоров'я.
Регулювання зовнішньоекономічних відносин	Інструменти фінансового механізму, зокрема валютна політика і митне регулювання, сприяють підтриманню стабільного платіжного балансу та залученню іноземних інвестицій.

Примітка: складено автором за даними: [10]

Фінансовий механізм є складним і багатограним інструментом, що забезпечує реалізацію фінансової політики держави. Його ефективне функціонування залежить від взаємодії всіх складових: фінансових методів, інструментів, важелів та інституцій. Забезпечення прозорості, адаптивності та злагодженої роботи фінансового механізму сприяє сталому економічному розвитку, соціальному благополуччю та зміцненню позицій держави на міжнародній арені.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Тенденції та пріоритети грошово-кредитної політики в умовах війни

Грошово-кредитна політика (монетарна політика) є одним із ключових інструментів економічного регулювання, який використовує центральний банк для досягнення макроекономічних цілей. Ефективність цієї політики визначається здатністю забезпечити стабільність цін, повну зайнятість, стійке економічне зростання та баланс платіжного балансу. Для оцінки її реалізації використовуються різноманітні показники та підходи, які дозволяють аналізувати результати в коротко- та довгостроковій перспективі.

Основними цілями є досягнення стабільності цін, максимального рівня зайнятості, сталого економічного зростання та збалансованості платіжного балансу. Ефективна реалізація цих завдань потребує скоординованих дій центрального банку, органів влади та учасників ринку, а також врахування впливу зовнішніх факторів, таких як глобальні фінансові кризи чи геополітичні ризики.

Однією з ключових цілей є стабільність цін, що передбачає досягнення низького та передбачуваного рівня інфляції. Для оцінки ефективності політики використовуються такі показники, як рівень інфляції, відхилення від цільових значень (які зазвичай становлять 2%), стабільність інфляційних очікувань населення та вплив інфляції на купівельну спроможність. Наприклад, у період глобальної кризи 2020–2021 років центральні банки багатьох країн стикнулися зі складнощами у контролі інфляції через необхідність стимулювання економіки шляхом збільшення грошової маси [11].

Ще одним пріоритетом є зайнятість населення. Монетарна політика має сприяти створенню нових робочих місць і зменшенню рівня безробіття. Показниками для оцінки цього напряму є рівень безробіття, кількість створених

робочих місць, а також якість зайнятості, включаючи стабільність робочих місць та рівень заробітних плат. Наприклад, низькі процентні ставки можуть стимулювати кредитування бізнесу, що сприяє відкриттю нових вакансій.

Підтримка економічного зростання є ще одним важливим завданням. Основним показником тут виступає темп приросту реального ВВП, а також структура цього зростання, яка враховує обсяги інвестицій, споживання та експорту. У періоди економічних спадів центральний банк може застосовувати політику кількісного пом'якшення для стимулювання зростання. Довгострокова стійкість економічного зростання залежить від ефективного управління цими процесами.

Важливою складовою також є збалансованість платіжного балансу, що включає контроль над припливом і відтоком капіталу, забезпечення стабільності валютного курсу та підтримку достатнього рівня валютних резервів. Для України це особливо актуально через необхідність забезпечення стабільності національної валюти — гривні, та запобігання значному відтоку іноземного капіталу [12, с. 31].

Для досягнення цих цілей центральний банк використовує різні інструменти монетарної політики. Основними з них є:

- Процентна ставка, яка впливає на вартість кредитів і депозитів. Її зниження стимулює економічну активність, але може спричинити зростання інфляції.
- Операції на відкритому ринку, що передбачають купівлю або продаж цінних паперів для регулювання ліквідності.
- Резервні вимоги до банків, які впливають на обсяги кредитування.
- Кількісне пом'якшення, яке полягає у збільшенні грошової маси через купівлю активів [13, с. 38].

Однак монетарна політика стикається з низкою проблем і викликів. Серед них — непередбачуваність зовнішніх шоків, як-от пандемія COVID-19 чи енергетична криза 2022 року, вплив політичних рішень, які можуть

загрожувати незалежності центрального банку, а також складність прогнозування економічної ситуації через обмеженість економічних моделей.

Розглядаючи етапи розвитку грошово-кредитної політики Національного банку України в умовах складної соціально-економічної ситуації, можна виділити три ключові періоди [14, с. 98]:

1. З 2014 до 2019 року – період подолання наслідків фінансової нестабільності, викликаной агресією Росії проти України.
2. З 2020 до 2022 року – час адаптації до глобальних викликів, зокрема пандемії COVID-19.
3. З 24 лютого 2022 року до сьогодні – період функціонування економіки в умовах повномасштабної війни [14, с. 99].

Кожен із цих періодів мав свої особливості й виклики, що впливали на економіку країни.

Після початку збройної агресії росії у 2014 році економіка України зіткнулася з суттєвими труднощами. Звичні економічні зв'язки між країнами були зруйновані, що спричинило паніку на валютному ринку, зростання інфляції та стрімке підвищення цін на газ і паливо. Це призвело до значного підвищення індексу споживчих цін та економічної нестабільності [15, с. 36].

Національна валюта – гривня, зазнала неодноразової девальвації, що в свою чергу підривало довіру до банківської системи. Значна частина банків збанкрутувала, а обсяги депозитів населення суттєво скоротилися.

У відповідь на кризу у 2015 році Національний банк ухвалив стратегічний документ – Постанову № 541 «Основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 роки». Цей документ став основою для реалізації реформ у фінансовому секторі [15, с. 38].

Основні напрямки реформ:

1. Інфляційне таргетування – визначення чіткої цільової інфляції як пріоритету монетарної політики.
2. Процентна ставка – встановлення ключової ставки як головного інструмента регулювання грошово-кредитної політики.

3. Плаваючий обмінний курс – скасування адміністративного контролю над валютним ринком для стимулювання конкуренції та стабільності.

4. Очищення банківської системи – проведення стрес-тестування та ліквідація проблемних банків, що сприяло зміцненню довіри до фінансових установ.

Перехід до плаваючого валютного курсу замість фіксованого сприяв розвитку валютного ринку всередині країни, а також зменшив залежність економіки від зовнішніх шоків [15, с. 38].

У цей період також було прийнято рішення про підвищення прозорості реалізації монетарної політики та внесено зміни до законодавства, які збільшили рівень незалежності Національного банку України.

Очікування на основі затверджених засад були такими:

- У 2015–2016 роках передбачалося стабілізувати фінансову систему, уповільнити інфляційні процеси та досягти стабільності валютного курсу.
- 2017–2018 роки мали стати періодом відновлення економічного зростання.
- Після 2019 року планувалося повністю подолати наслідки фінансової кризи.

2019 рік справді продемонстрував помітні успіхи роботи Національного банку України. Вперше було досягнуто запланованого рівня інфляції: індекс споживчих цін за рік склав 4,1%, що відповідало цільовому показнику в 5% із допустимим відхиленням у 1% [16, с. 77]. Було знижено облікову ставку для стимулювання економіки, а також запроваджено заходи для підвищення прозорості роботи НБУ, зокрема публікацію прогнозів облікової ставки. Банківська система виявила прибутковість, проводилося стрес-тестування банків, а також робилися кроки для відновлення кредитування бізнесу.

Попри це, заходи НБУ та уряду не змогли повністю відновити економіку і підготувати її до чергової кризи – пандемії COVID-19.

Пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для економік усього світу, зокрема й для України. Значне падіння рівня економічної активності

зумовило необхідність перегляду грошово-кредитної політики. Основними завданнями в цей період стало досягнення цільового рівня інфляції в межах 5% (із допустимим відхиленням у 1%) у 2020–2021 роках, подолання наслідків пандемії шляхом стимулювання економіки, а також підвищення прозорості та довіри до Національного банку України серед населення та бізнесу [26, с. 56].

Пом'якшення карантинних обмежень сприяло частковому відновленню економічної активності, проте цих заходів виявилось недостатньо для підготовки до наступних кризових явищ. У вересні 2021 року Національний банк України ухвалив нові "Основні засади грошово-кредитної політики" на 2022 рік і середньострокову перспективу, заклавши фундамент для подальшого розвитку [26, с. 56].

Початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року різко змінив економічну ситуацію та вплинув на реалізацію грошово-кредитної політики. В умовах війни економіка зіткнулася з новими викликами. Воєнна нестабільність створила невизначеність на фінансових ринках, змусивши економічних агентів зосередитися на збереженні готівки або інвестуванні у безпечні активи. Опубліковані НБУ прогнози щодо облікової ставки до 2024 року викликали напруженість на фінансовому ринку, змушуючи його учасників зайняти вичікувальну позицію

Висока облікова ставка, яка використовувалася в умовах воєнного конфлікту, виявилася неефективною для стримування інфляції. Це ускладнило доступ бізнесу до кредитування та вплинуло на здатність реального сектора отримувати фінансову підтримку. Як результат, банки скоротили кредитну діяльність, а НБУ був змушений зменшити обсяги фінансування дефіциту державного бюджету

Окрім того, війна спричинила структурну інфляцію, викликану дефіцитом пропозиції важливих товарів і послуг. Це стало додатковим викликом для стабілізації економіки, вимагаючи впровадження нових заходів для забезпечення її стійкості.

Грошово-кредитна політика в умовах війни стала ключовим інструментом для підтримання економічної стабільності та створення передумов для майбутнього відновлення країни. Ці заходи мають на меті не лише подолання поточних викликів, але й формування основи для стійкого економічного зростання в післявоєнний період [26, с. 57].

В умовах, коли на території України тривають бойові дії, об'єкти цивільної та критичної інфраструктури зазнають регулярних обстрілів, а країна-агресор використовує методи ядерного шантажу та ігнорує міжнародні угоди й домовленості, першочерговими завданнями держави стають: забезпечення стабільного функціонування фінансового та банківського секторів, надання підтримки оборонному комплексу й Збройним силам України, а також регулярне відновлення об'єктів критичної інфраструктури [19, с. 3].

У квітні 2022 року Національний банк України провів ретельний аналіз умов функціонування економіки в умовах воєнного стану. Як результат, були розроблені нові засади реалізації грошово-кредитної політики. Для адаптації монетарної політики до викликів війни та мінімізації негативного впливу на економіку, 15 квітня 2022 року Рада Національного банку схвалила рішення про зміну стратегії грошово-кредитної політики, впровадивши «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану» [19, с. 6].

До повномасштабного вторгнення грошово-кредитна політика базувалася на таких принципах, як забезпечення стабільного рівня інфляції, таргетування курсу гривні та використання облікової ставки для регулювання економіки. Однак війна змусила переглянути ці підходи. Натомість були запроваджені механізми, які дозволили ефективніше реагувати на виклики воєнного часу, зокрема підтримувати ліквідність банківської системи, забезпечувати стабільність фінансового ринку та зберігати довіру до національної валюти [20].

Відмінності між засадами реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України до та після початку повномасштабного вторгнення на територію України наведено нижче.

Таблиця 2.1

**Зміни у грошово-кредитній політиці Національного банку України,
спричинені повномасштабним вторгненням**

Грошово-кредитна політика Національного банку України	
До повномасштабного вторгнення на територію України	Після початку повномасштабного вторгнення на територію України
Режим інфляційного таргетування	Тимчасова відмова від інфляційного таргетування, повернення до цього режиму в найближчій можливій перспективі.
Основним інструментом проведення грошово-кредитної політики є регулювання облікової ставки.	Курс облікової ставки відіграє допоміжну роль в проведенні грошово-кредитної політики.
Плаваючий обмінний курс.	Фіксований обмінний курс.
Політика зняття обмежень щодо валютних операцій.	Політика обмеження валютних операцій з метою запобігання виводу капіталу та валюти закордон.
Заборона щодо фінансування Державного бюджету країни.	Можливість, в разі критичної необхідності, фінансування дефіциту державного бюджету через придбання облігацій на первинному ринку.

Примітка: складено автором за даними [20]

У липні 2023 року Національний банк України ухвалив «Стратегію пом'якшення валютних обмежень», що стало важливим кроком у напрямку адаптації грошово-кредитної політики до викликів воєнного часу. Цей документ визначив основні напрями змін, які відбулися в грошово-кредитній політиці України під впливом війни, а також шляхи поступового повернення до довоєнних механізмів регулювання [20].

До початку повномасштабного вторгнення грошово-кредитна політика України була орієнтована на таргетування інфляції, із встановленням її показника на рівні 5% із допустимим відхиленням у межах 1%. Такий підхід забезпечував стабільність цін та сприяв економічному зростанню. Однак в умовах війни, коли традиційні інструменти монетарної політики виявилися малоефективними, Національний банк тимчасово відмовився від таргетування інфляції.

Незважаючи на це, регулятор заявив про намір повернутися до цього режиму після стабілізації ситуації, зокрема після завершення бойових дій,

відновлення державного апарату та фінансової системи. Уже з липня 2023 року розпочався поступовий перехід до відновлення таргетування інфляції, що свідчить про початок адаптації економічної політики до нових умов.

Грошово-кредитна політика до 2022 року була спрямована на підтримання низької та стабільної інфляції, що забезпечувало стале економічне зростання. Після початку війни пріоритети змінилися: головним завданням стало забезпечення безперебійного функціонування фінансової системи, банківського сектору та інших критичних інституцій, необхідних для існування держави.

Прийняття нових засад грошово-кредитної політики у воєнний час дозволило зосередитися на підтримці обороноздатності країни, збереженні стабільності банківського сектору та створенні умов для подальшого економічного відновлення [21, с. 26].

Головним інструментом монетарної політики до 2022 року залишалося регулювання облікової ставки, що дозволяло ефективно впливати на економічну активність. Під час війни, зважаючи на екстремальні умови, Національний банк був змушений обирати інструменти залежно від ситуації, відмовившись від універсального підходу.

З липня 2023 року регулятор почав поступово повертати облікову ставку в роль основного інструменту монетарної політики, що свідчить про відновлення ринкових механізмів регулювання.

До війни в Україні діяв режим плаваючого курсоутворення, який сприяв розвитку бізнесу та створював сприятливі умови для економічного зростання. Однак у період війни Національний банк змушений був перейти до фіксованого валютного курсу, впровадивши значні валютні обмеження для забезпечення фінансової стабільності.

Водночас регулятор зобов'язався поступово скасовувати ці обмеження після завершення бойових дій, відновлення інфраструктури та налагодження роботи експортних шляхів. Липень 2023 року став початком цього процесу:

було оголошено про перехід до більш гнучкого курсоутворення та поступове зняття валютних обмежень у довгостроковій перспективі [22].

У 2022 році та середньостроковій перспективі Національний банк України (НБУ) зосереджувався на збереженні макроекономічної стабільності та недопущенні надмірної інфляції. Одним із ключових принципів була заборона на пряме фінансування державного бюджету з метою запобігання ризикам фіскального домінування. Однак воєнні дії та складні економічні умови вимагали адаптації грошово-кредитної політики [23, с. 198].

З початком війни НБУ переглянув свій підхід і впровадив можливість фінансування бюджету через купівлю державних цінних паперів. Це рішення стало відповіддю на нагальні потреби держави у фінансовій підтримці критичних секторів. Такий підхід давав змогу забезпечити сталу роботу державних інституцій, водночас обмежуючи ризик монетизації дефіциту. Для мінімізації потенційної шкоди від надлишкового фінансування, НБУ здійснював свої дії з максимальною прозорістю, залучаючи громадськість і міжнародних партнерів до контролю процесу.

Усі заходи реалізовувалися з урахуванням фінансового становища країни та потенційного впливу на інфляцію. Національний банк усвідомлював важливість уникнення високої інфляції, збереження довіри до монетарної політики та забезпечення стабільності відносин із міжнародними організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд і Європейський Союз.

Ключовим напрямом діяльності стало зміцнення співпраці з міжнародними фінансовими установами та стратегічними партнерами. Це дало змогу Україні отримувати необхідну фінансову підтримку для відновлення інфраструктури, промисловості та загального економічного розвитку. Одночасно НБУ зобов'язався забезпечувати виконання вимог міжнародних партнерів, що сприяло зміцненню довіри до країни та залученню нових інвестицій.

Національний банк України спрямовує свої зусилля на стабілізацію економіки, поступове повернення до політики інфляційного таргетування та

підтримку державного сектора в умовах викликів воєнного часу. Основними завданнями залишаються боротьба на економічному фронті, сприяння взаємодії уряду з фінансовими організаціями та створення умов для стійкого економічного зростання в поствоєнний період [23, с. 198].

Таким чином, ефективність грошово-кредитної політики залежить від здатності адаптуватися до змінних умов, підтримуючи баланс між стимулюванням економіки та стримуванням інфляції. Успішна реалізація завдань потребує тісної співпраці між центральним банком, урядом і бізнесом, а також прозорості та ефективної комунікації з громадськістю. Подальший розвиток монетарних інструментів, врахування глобальних тенденцій та вдосконалення економічного прогнозування є ключовими для забезпечення довгострокової економічної стабільності.

2.2. Практика реалізації бюджетно-податкової політики

Бюджетно-податкова політика є ключовим інструментом державного регулювання економіки. Її ефективність безпосередньо впливає на економічне зростання, стабільність державних фінансів та соціальний добробут населення. У період воєнних дій або кризових явищ ця політика набуває особливої ваги, адже саме через неї держава може забезпечувати фінансування критичних секторів, зменшувати соціальну напругу та стимулювати економіку.

Військове вторгнення росії на територію України спричинило значні труднощі для економіки країни, що суттєво вплинуло на виконання бюджетних планів у поточному році. Уряд оперативно реагував, впроваджуючи невідкладні заходи для забезпечення життєдіяльності населення та стабільного функціонування країни в умовах воєнного стану. Зокрема, було здійснено перерозподіл бюджетних коштів, спрямовуючи їх на:

- військові потреби, пов'язані із забезпеченням обороноздатності країни;
- соціальні витрати, орієнтовані на підтримку громадян.

З початком повномасштабної війни Україна припинила фінансування проектів капітального будівництва та розвитку. Натомість акценти державного

та місцевих бюджетів були зміщені на військові та соціальні потреби, що спричинило суттєве зростання бюджетного дефіциту [24, с. 133].

Важливим фактором стабілізації є відповідальність платників податків, які своєчасно виконують свої зобов'язання. Ці надходження стали критично важливими для забезпечення фінансування потреб Збройних Сил України, а також соціальних програм, спрямованих на підтримку найбільш вразливих верств населення.

Для оцінки ефективності реалізації бюджетно-податкової політики доцільно розглянути ключові її складові: дохідну частину бюджету, видаткову політику, боргову стратегію, а також макроекономічні результати, зокрема зростання ВВП, рівень інфляції, дефіцит бюджету та державний борг [25].

У першій половині 2023 року бюджетні установи значно збільшили свої власні доходи — у дев'ять разів більше, ніж за аналогічний період у 2021 та 2022 роках. Основним чинником цього зростання стало залучення значних обсягів цільових благодійних внесків, грантів та дарунків, зокрема через глобальну ініціативу United24, а також на спеціальні рахунки окремих міністерств та відомств, для підтримки Збройних Сил України та інших державних організацій [26, с. 56]. Ще у 2022 році кілька міністерств, таких як охорони здоров'я, цифрової трансформації, освіти, культури, молоді та спорту, економіки, інфраструктури, а також розвитку громад і територій, відкрили рахунки для прийому благодійних коштів.

Водночас у 2023 році спостерігалось зниження податкових надходжень через складну економічну ситуацію. Зокрема, податок на прибуток підприємств зменшився на 40,6% порівняно з аналогічним періодом 2021 року, а також скорочення торкнулося податків, які були скасовані для спрощення системи оподаткування.

Доходи від ПДВ на українські товари скоротилися на 36%, а надходження від податку на майно зменшилися на 37,2%. Крім того, ПДВ із імпортованих товарів знизився на 41,2%, незважаючи на стабільні обсяги імпорту в доларах

США. Це зумовлено слабким контролем митниці та введенням пільг на ПДВ для енергоносіїв, обладнання для енергетики та військових товарів.

Надходження від акцизного податку на імпортні товари також суттєво впали: на 43,8% у 2023 році та на 57,3% у 2022 році. Основними причинами є зростання нелегального обігу підакцизних товарів та запровадження пільг на імпорт [26, с. 56].

Важливу роль у фінансовій підтримці бюджету відіграють міжнародні гранти, які становлять близько 18% усіх доходів. Найбільший внесок зробили США, які надали близько 263 мільярдів гривень. Інші країни, такі як Німеччина, Іспанія, Фінляндія, Ірландія, Швейцарія, Бельгія та Ісландія, також зробили свій внесок у розмірі 6,4 мільярда гривень через Цільовий фонд Світового банку.

Ефективність наповнення державного бюджету безпосередньо залежить від кількох ключових факторів: системи оподаткування, рівня адміністрування податків та загальної економічної активності. У 2024 році доходи державного бюджету України склали 1,79 трлн грн, що на 17,6% більше порівняно з попереднім роком. Найбільшу частку в структурі доходів займає податок на додану вартість (ПДВ), який забезпечив 54% загальних надходжень. Цей показник збільшився на 22%, що стало результатом покращення ефективності адміністрування податків [27].

Не менш важливим джерелом доходів є акцизний податок, який дав 8,5% загальних надходжень, однак його сума скоротилася на 12% через зниження споживання підакцизних товарів в умовах економічної нестабільності. Митні платежі, в свою чергу, забезпечили 9,3% доходів, але їх обсяг зменшився на 8% через зниження імпорتنих потоків [27].

Оцінка ефективності витрат бюджету базується на їх цільовому використанні, прозорості та досягненні запланованих результатів. У 2024 році видатки державного бюджету України склали 3,25 трлн грн, з яких значну частку було спрямовано на фінансування оборонних потреб та безпеки — 49% всіх витрат. Цей розподіл відображає активні воєнні дії та необхідність

підтримки збройних сил. Водночас 18% бюджету було витрачено на соціальні програми, зокрема на виплату пенсій та допомоги малозабезпеченим громадянам, що є важливим елементом соціальної стабільності [28]. Ще 11% видатків було спрямовано на обслуговування державного боргу, що стає все більшим навантаженням на бюджет. В той же час, частка капітальних видатків, спрямованих на відновлення та розвиток інфраструктури, залишалася невеликою — близько 6%. Однак уряд активно залучав міжнародну фінансову допомогу для вирішення проблем відновлення критичної інфраструктури [28].

У 2024 році дефіцит державного бюджету України досяг 1,35 трлн грн, що складає 17,7% від ВВП. Це суттєве навантаження, однак його фінансування було частково забезпечено завдяки міжнародній допомозі. За рік Україна отримала понад 36 млрд доларів США у вигляді грантів та кредитів, що допомогло зменшити тиск на внутрішнє фінансування. Крім того, уряд здійснив випуск облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), залучивши 578 млрд грн, зокрема через випуск військових облігацій [28].

Загальний державний борг на кінець 2024 року становив близько 7 трлн грн, що є дуже високим показником, який потребує уважного контролю. Водночас залучення дешевих зовнішніх кредитів допомогло знизити витрати на обслуговування цього боргу, що стало важливим кроком у забезпеченні фінансової стабільності [29].

Для оцінки ефективності бюджетно-податкової політики важливими є макроекономічні показники, які відображають загальний стан економіки. У 2023 році реальний ВВП України зріс на 2,3%, що свідчить про певну адаптацію економіки до воєнних умов та початок відновлення економіки після значного падіння на 29,2% у 2022 році. В 2024 році реальний ВВП України зріс на 2,9%. У порівнянні з 2023 роком, коли ВВП зріс на 5,5%, темпи зростання сповільнилися [29].

Інфляція, за підсумками року, склала 12 %, що є суттєвим зниженням порівняно з 26,6% у 2022 році. Це стало можливим завдяки стабілізації валютного курсу та певним успіхам в управлінні цінами. Також зафіксовано

зниження рівня безробіття до 18,6%, що є покращенням порівняно з 21,7% у 2023 році. Це свідчить про відновлення ринку праці та зростання економічної активності [29].

Покращення системи оподаткування в Україні є важливим напрямом податкової політики на середньострокову перспективу, особливо в сучасних умовах, коли уряд активно співпрацює з міжнародними фінансовими інституціями, зокрема Міжнародним валютним фондом (МВФ) [21, с. 27]. Хоча Бюджетна декларація на 2025–2027 роки не передбачає значних змін у ключових фіскальних платежах, окрім поступового підвищення специфічних акцизів на пальне та тютюнові вироби відповідно до зобов'язань України перед Європейським Союзом, наприкінці 2024 року уряд ініціював збільшення ставок податку на додану вартість (ПДВ) та військового збору. Ці заходи спрямовані на підвищення бюджетних доходів.

Замість довгострокового посилення податкового тиску на активи чи реформування екологічного оподаткування, короткострокові кроки уряду зосереджені на швидкому наповненні бюджету для зменшення дефіциту. За оцінками експертів, такі заходи можуть забезпечити додатковий дохід у розмірі 250–280 млрд грн у короткостроковій перспективі. Однак вони можуть мати негативні наслідки, зокрема уповільнення економічного відновлення, зростання корупційних схем і тінізації економіки. Збільшення фіскального тиску на споживання та фонд оплати праці ймовірно призведе до зниження бізнес-активності, а також до зростання рівня виплат "у тіні" на 2% до теперішнього показника в 34%.

Експертне середовище зазначає, що альтернативою або доповненням до підвищення податкового навантаження могло б стати посилення боротьби з тіньовою економікою, контрабандою та корупцією на митниці, а також подальша оптимізація неперіоритетних бюджетних видатків, збільшення податкового навантаження на бізнес може позбавити Україну конкурентних переваг у боротьбі за інвестиції та економічне зростання.

На перспективу податкова політика України має бути спрямована на створення стабільної основи для прискореного економічного відновлення у післявоєнний період. Серед пріоритетів варто виділити деперсоніфікацію та діджиталізацію податкових процесів, а також перехід від реактивного підходу до системного вирішення проблем. Радикальні податкові реформи, як-от впровадження суперліберального режиму "10-10-10", можуть завдати серйозної шкоди бюджету та поставити під загрозу євроінтеграцію [21, с. 28].

Отож, перспективними напрямками вдосконалення податкової системи є:

- заміна податку на прибуток підприємств податком на виведений капітал;
- розвиток екологічного оподаткування відповідно до європейських стандартів;
- підвищення ефективності оподаткування особистих доходів і майна, з метою стимулювання економічної активності.

У сучасних умовах важливо забезпечити стабільність та прогрес у податковій політиці, орієнтуючись на економічне відновлення. Головними рушіями мають стати безпековий фактор та інтеграція до ЄС, що підтримуватиметься тісною співпрацею з міжнародними партнерами та фінансовими організаціями, зокрема МВФ. Реалізація Плану України на 2024–2027 роки, розробленого відповідно до пропозицій Європейської Комісії, сприятиме зміцненню економіки, покращенню податкового клімату та створенню передумов для сталого розвитку держави.

Реалізація бюджетно-податкової політики завжди супроводжується викликами, які потребують гнучкості та оперативності. Одним із найскладніших аспектів є збалансування податкового навантаження. З одного боку, високі податки можуть гальмувати економічну активність, зменшуючи стимул для підприємницької діяльності. З іншого боку, надмірно низькі податкові ставки можуть призвести до дефіциту державних коштів, що ускладнює виконання соціальних зобов'язань.

Крім того, зовнішні фактори, такі як економічна криза, пандемії чи військові конфлікти, можуть суттєво впливати на реалізацію бюджетно-податкової політики. Наприклад, зменшення податкових надходжень через спад економічної активності під час кризи потребує додаткових джерел фінансування, зокрема міжнародної допомоги чи внутрішніх запозичень.

Оцінюючи результати бюджетно-податкової політики, важливо враховувати її вплив на економічний розвиток, соціальну стабільність та міжнародний імідж держави. Наприклад, збільшення власних доходів бюджетних установ за рахунок благодійних внесків у 2023 році стало важливим джерелом фінансування під час війни, однак зниження податкових надходжень через економічну кон'юнктуру підкреслило вразливість державного бюджету до зовнішніх і внутрішніх шоків.

Міжнародна допомога, зокрема у формі грантів, дозволила зберегти фінансову стійкість країни. Проте довгострокова ефективність бюджетно-податкової політики залежить від впровадження структурних реформ, таких як модернізація податкової системи, посилення боротьби з корупцією, оптимізація бюджетних витрат та розвиток інституційної спроможності [32].

Ефективність бюджетно-податкової політики значною мірою визначає стабільність і динаміку розвитку країни. Її оцінка є складним і багатогранним процесом, що враховує не лише фінансові показники, але й соціально-економічний контекст. Тільки через системний підхід, врахування глобальних викликів і використання інноваційних методів управління фінансами можна досягти позитивних результатів у реалізації державної політики.

2.3. Оцінка стану боргової політики України на сучасному етапі

Боргова політика держави є ключовим інструментом забезпечення макроекономічної стабільності, фінансування бюджетного дефіциту та, за певних умов, стимулювання економічного зростання. В Україні цей аспект державного управління залишається одним із найактуальніших через безпрецедентні виклики, спричинені повномасштабною російською агресією, та

необхідність фінансування колосальних оборонних і соціальних видатків. Аналіз стану боргової політики включає оцінку рівня державного та гарантованого державою боргу, його структури, динаміки, вартості обслуговування, а також ключових ризиків і стратегій управління борговими зобов'язаннями.

Державний борг – це складний виклик для будь-якої країни, але для України в умовах триваючої війни ця проблема набула екзистенційного значення [26, с. 59]. Війна генерує величезні витрати на оборону та безпеку, що створює надзвичайне навантаження на державний бюджет. Водночас економічні втрати, руйнування активів та проблеми з логістикою, хоч і з певним відновленням економіки у 2023-2024 роках, все ще обмежують внутрішні доходи держави. Це призводить до значного бюджетного дефіциту, покриття якого можливе переважно за рахунок міжнародної допомоги (грантів і пільгових кредитів) та внутрішніх запозичень.

Фінансова стабільність України критично залежить від ритмічності надходження міжнародної допомоги та спроможності уряду залучати ресурси на внутрішньому ринку. Це, однак, неминуче підвищує залежність держави від зовнішніх кредиторів та донорів, а також збільшує загальний обсяг боргових зобов'язань. Стрімке зростання державного боргу, особливо його зовнішньої компоненти, вимагає постійного моніторингу та виваженого управління [26, с. 59]. Аналіз боргової стійкості є фундаментальним для прийняття ефективних рішень у сфері фіскальної та монетарної політики, особливо в контексті майбутньої відбудови країни.

Дослідження державного боргу є основою для формування стратегії його управління, яка має бути спрямована на забезпечення економічної стабільності та підвищення добробуту населення. Глибоке вивчення боргової ситуації дозволяє мінімізувати ризики і максимально використовувати наявні можливості для економічного зростання та покращення рівня життя громадян в умовах економіки, яка адаптується до реалій воєнного часу.

Державний борг є важливим інструментом економічної політики, що за умови правильного використання сприяє зростанню виробництва, стимулюванню попиту та збільшенню валового внутрішнього продукту. Проте в умовах війни ситуація з державним боргом в Україні набуває особливого характеру. Значні витрати на оборону створюють додатковий тиск на бюджет, що неминуче призводить до збільшення боргового навантаження. Ці обставини змінюють структуру боргу, збільшуючи як його внутрішню, так і зовнішню складову [34, с. 103].

На кінець 2023 року зовнішній борг України становив 64,12% загального обсягу державного боргу, зокрема, 62,59% державного боргу та 80,07% гарантованого державою боргу [35, с. 162]. Протягом періоду з 2019 по 2024 рік загальна сума державного та гарантованого боргу зросла більш ніж на 174%. Цей приріст пояснюється збільшенням державного боргу на 193,37% і гарантованого боргу на 36,2%, що свідчить про значне посилення фінансового навантаження на державу.

Особливістю сучасної боргової політики України є унікальні умови залучення фінансових ресурсів у зв'язку з повномасштабною війною. Україна отримує кредити та фінансову допомогу на пільгових умовах від міжнародних партнерів, що прагнуть підтримати її в умовах російської агресії. Одним із важливих досягнень стало призупинення виплат за державним боргом до кінця 2023 року, узгоджене з країнами Великої сімки та Паризьким клубом кредиторів. Також значною допомогою стали грантові кошти у розмірі 480,6 мільярда гривень, які спрямовуються на фінансування соціальних програм у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення.

Зростання внутрішнього боргу значною мірою пов'язане з випуском облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), які використовуються для фінансування важливих бюджетних видатків, зокрема на соціальні програми та інфраструктурні проєкти. Це стратегічний крок, який має забезпечити стабілізацію економіки під час війни та сприяти її відновленню в повоєнний період. У той же час, незначне зростання гарантованого державою боргу

свідчить про обережний підхід уряду до надання фінансових гарантій, що дозволяє мінімізувати ризики в умовах економічної нестабільності [35, с. 163].

Аналіз динаміки загального державного боргу (ЗДБ) за період 2019–2024 років вказує на значний приріст боргових зобов'язань України. Проте важливим аспектом є співвідношення між ЗДБ та валовим внутрішнім продуктом (ВВП). Це співвідношення дає можливість оцінити, наскільки ефективно країна використовує залучені ресурси та чи є її борг сталим з точки зору економічної стабільності. Умови воєнного стану створюють особливі виклики для управління боргом, однак вони також відкривають нові можливості для залучення міжнародної підтримки, яка може відігравати ключову роль у післявоєнному відновленні та економічному зростанні [36, с. 183].

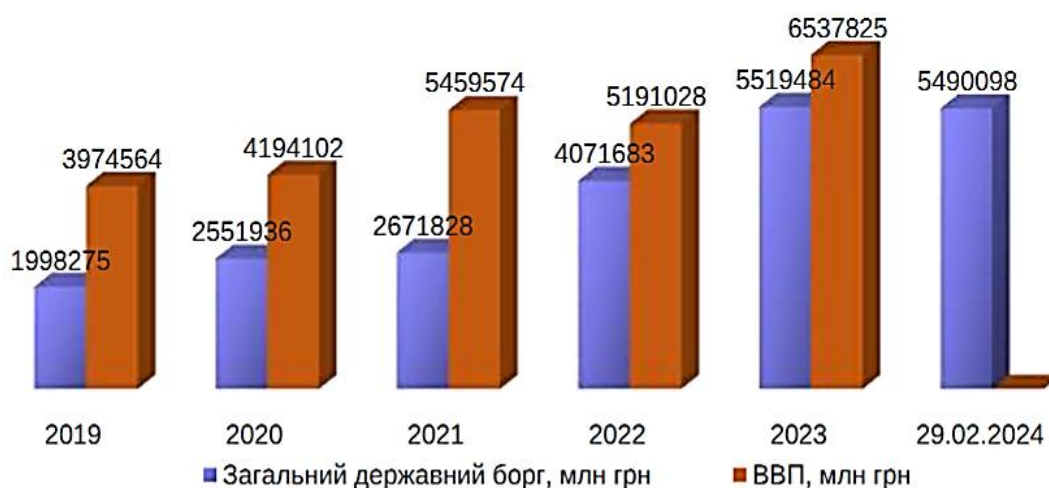

Рис. 2.1. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України (млн грн)

Примітка: побудовано автором на основі [36]

За останні п'ять років загальний державний борг України зріс у 2,8 рази, піднявшись з 1 998 295,9 млн грн у 2019 році до 5 519 505,7 млн грн на 29 лютого 2024 року. Найбільший ріст боргу спостерігався у 2022 році, коли він збільшився на 52,1% порівняно з попереднім роком. У цей період вартість державного боргу в доларовому еквіваленті зросла на 70,7% [36, с. 184]. Зростання боргу обумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, зокрема військовими діями на сході країни, пандемією COVID-19, низьким

економічним зростанням, недостатніми податковими надходженнями та високою залежністю від імпорту. Це зростання призвело до збільшення витрат на обслуговування боргу, зниження суверенної кредитоспроможності та обмеження фіскальної політики. На 29 лютого 2024 року спостерігається незначне скорочення номінального боргу в гривнях, проте вартість боргу в доларах залишається високою, а співвідношення боргу до ВВП залишається на високому рівні. Девальвація гривні значно збільшила вартість державного боргу в доларах США [36, с. 184].

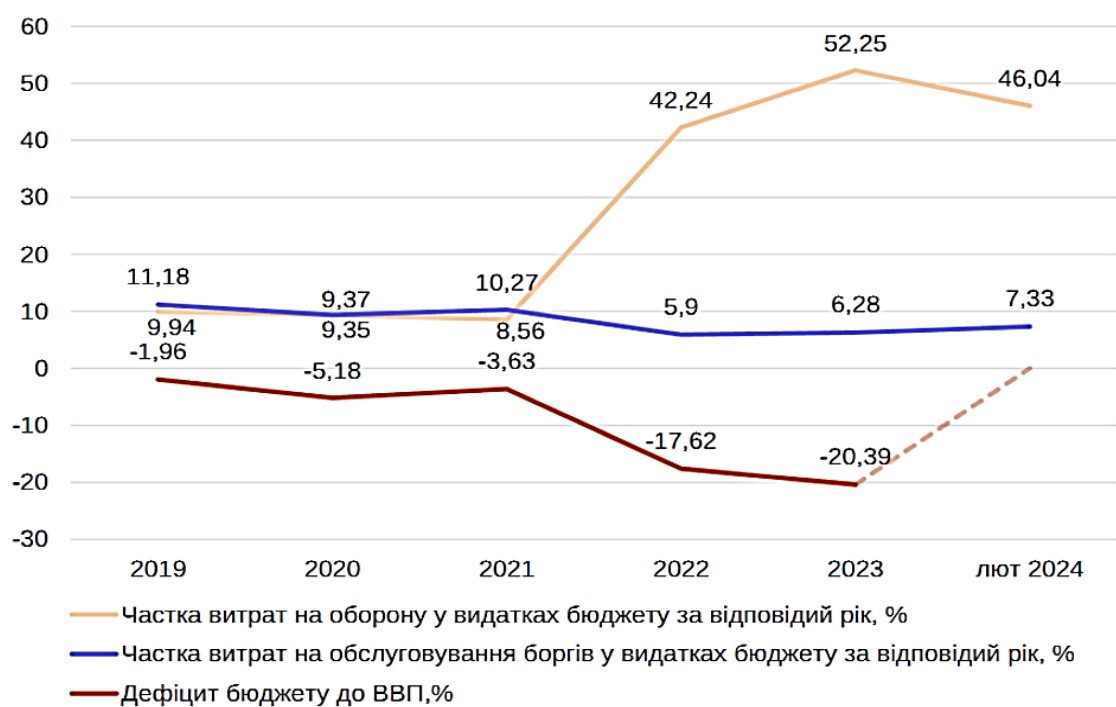

Рис. 2.2. Динаміка дефіциту бюджету до ВВП та частки витрат на оборону та обслуговування боргів у видатках бюджету за 2019 - 2024 роки

Примітка: побудовано автором на основі: [36]

Впродовж останніх кількох років державний борг України зріс, що безпосередньо відображає труднощі, з якими країна стикається у зв'язку з війною, пандемією та економічними викликами. Це збільшення боргових зобов'язань стало необхідним кроком для забезпечення фінансування соціальних та військових потреб, проте воно несе й суттєві ризики для фінансової стійкості країни [37].

Однією з ключових причин цього зростання є структура боргу. На кінець 2022 року зовнішній борг складав значну частину загального державного боргу,

що вказує на традиційну залежність України від міжнародного фінансування. Умови залучення позик були полегшені завдяки підтримці міжнародних партнерів, що дозволило відтермінувати виплати за боргом. Проте ця залежність також створює додаткові ризики у разі змін на міжнародних фінансових ринках [37].

Загальний обсяг боргових зобов'язань зріс більше ніж на 174% за період з 2019 по 2023 рік. Таке збільшення було обумовлено збільшенням витрат на оборону та безпеку, а також випуском облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) для покриття дефіциту бюджету. Водночас, темпи зростання боргу значно перевищили темпи економічного зростання, що призвело до підвищення співвідношення боргу до ВВП [37].

У 2023 році це співвідношення перевищило критичну позначку у 84%, що стало сигналом про можливі загрози для економічної безпеки України. Такий рівень боргового навантаження може призвести до зниження кредитоспроможності країни та збільшення вартості нових позик, що ускладнює фінансування розвитку та відновлення країни після війни [37].

Водночас, міжнародна фінансова допомога у вигляді грантів стала важливою підтримкою для України. Вона допомогла зберегти соціальну та економічну стабільність у складні часи, однак навіть цього не вистачило для значного зниження боргового навантаження.

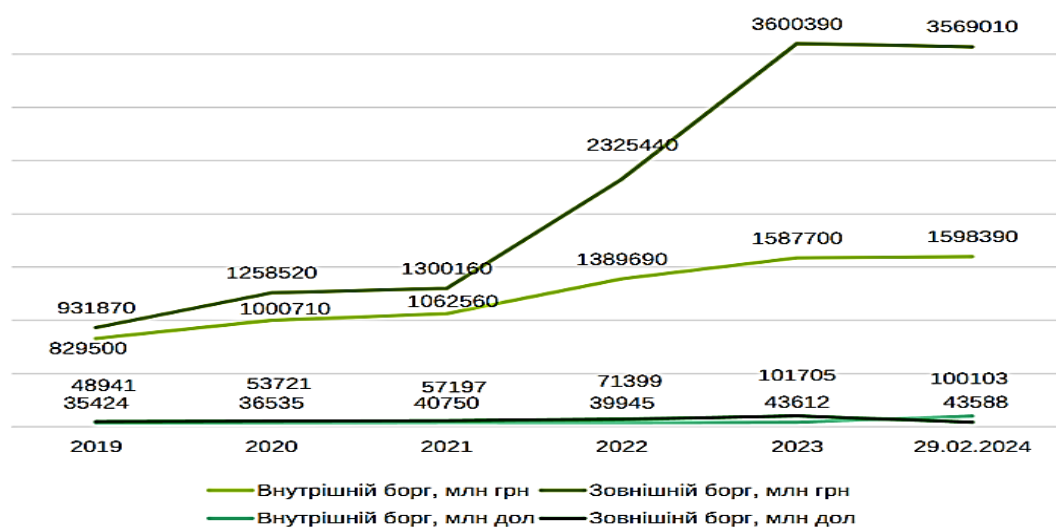

Рис. 2.3. Динаміка зовнішнього та внутрішнього боргу в гривневому та доларовому еквіваленті

Примітка: побудовано автором на основі [37]

Ризики, пов'язані з борговою політикою України, є важливим фактором, який потребує ретельної уваги для забезпечення фінансової стабільності країни. Основними загрозами для державних фінансів є валютний, процентний та рефінансувальний ризики.

Валютний ризик виникає через велику частка боргу, номінованого в іноземній валюті. Подальша девальвація гривні може суттєво збільшити вартість обслуговування та погашення боргу в гривневому еквіваленті, тиснучи на бюджет. Це підвищує уразливість економіки до змін на міжнародних фінансових ринках, де курс валют може бути непередбачуваним.

Процентний ризик є ще однією важливою загрозою. Україна значною мірою залежить від зовнішніх позик з плаваючою процентною ставкою. У разі зростання світових процентних ставок вартість обслуговування боргу може суттєво зрости, що додатково ускладнить фінансове навантаження на державний бюджет і збільшить витрати на погашення боргу. Також варто враховувати рефінансувальний ризик, який полягає в необхідності постійно залучати нові позики для погашення старих зобов'язань. У разі ускладнення доступу до міжнародних ринків капіталу або погіршення умов фінансування, Україні буде важко виплатити борг, що може призвести до фінансових труднощів і втрати довіри серед інвесторів.

Для мінімізації боргових ризиків Україні слід продовжувати ефективне управління боргом. Пріоритетами є диверсифікація джерел запозичень для зниження залежності від зовнішнього фінансування та розвиток внутрішнього ринку облігацій для залучення місцевих інвесторів. Це зміцнить фінансову стабільність та обмежить валютні ризики [38].

Важливою стратегією є оптимізація строкової структури боргу, що дозволить подовжити строки погашення зобов'язань і зменшити рефінансувальний тиск. Це допоможе уникнути необхідності постійно залучати нові кредити для покриття попередніх, що сприятиме більш стабільному фінансуванню бюджету. Також варто зменшити валютний ризик шляхом

збільшення частки запозичень в національній валюті або використання фінансових інструментів хеджування. Це дозволить знизити залежність від коливань курсу валют та забезпечити більшу передбачуваність державних витрат.

Для зміцнення довіри до боргової політики України важлива прозорість та підзвітність. Чітка комунікація з міжнародними партнерами, громадськістю та інвесторами створить атмосферу стабільності та передбачуваності, що позитивно вплине на фінансову привабливість країни [38].

Аналіз стану боргової політики України підкреслює її критичну роль у забезпеченні фінансової спроможності держави в умовах війни. Стрімке зростання боргу, особливо за рахунок зовнішніх пільгових кредитів, дозволило профінансувати надзвичайні видатки, але водночас створило безпрецедентне боргове навантаження та довгострокові ризики. Майбутнє боргової політики нерозривно пов'язане із перебігом війни, темпами економічного відновлення, успішністю переговорів щодо реструктуризації комерційного боргу та спроможністю уряду впроваджувати ефективні стратегії управління боргом та структурні реформи для забезпечення макрофінансової стабільності та сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

3.1. Напрями удосконалення державної фінансової політики в умовах воєнного стану

Удосконалення державної фінансової політики в умовах воєнного стану є безперечно критично важливим для забезпечення обороноздатності нашої країни, підтримки макрофінансової стабільності, безперебійного функціонування критичної інфраструктури та всебічної підтримки населення. Головна мета полягає в максимальній мобілізації всіх доступних ресурсів задля досягнення перемоги та збереження керованості державними фінансами під безпрецедентним екстремальним тиском. Саме тому, реформи та запроваджувані заходи повинні бути максимально оперативними, гнучкими та чітко пріоритезованими відповідно до нагальних потреб воєнного часу, враховуючи всі ті безпрецедентні виклики та значну залежність від міжнародної підтримки, з якою ми стикаємося. Водночас, надзвичайно важливо зберігати інституційну спроможність усіх ключових фінансових органів держави для забезпечення ефективного управління в цей складний період.

У сфері податкової політики в умовах війни головним пріоритетом стає фіскальна функція. Основне завдання податкової системи полягає в забезпеченні максимально можливих та стабільних надходжень до державного бюджету, які є життєво необхідними для фінансування оборонних та інших критично важливих видатків. Враховуючи це, може виникнути необхідність у тимчасовому перегляді ставок окремих податків, таких як ПДВ, акцизи або військовий збір, а також у тимчасовій відмові від запровадження нових пільг, якщо вони безпосередньо не пов'язані з обороною чи критичним імпортом [50, с.31]. При прийнятті будь-яких рішень щодо податкових змін необхідно ретельно враховувати їх потенційний вплив на загальну економічну активність

та рівень інфляції в країні. Одночасно, надзвичайно важливим є підвищення ефективності податкового адміністрування та активізація боротьби з ухиленням від сплати податків, особливо серед великих платників та в галузях з високим рівнем ризику. Застосування непрямих методів контролю та ризик-орієнтованого підходу може значно допомогти в цьому напрямку. Боротьба з ухиленням від сплати податків, особливо з використанням схем, що передбачають виведення коштів за кордон або можуть бути використані для фінансування ворога, стає питанням національної безпеки та вимагає рішучих дій. Подальша діджиталізація податкових процесів, наскільки це можливо в умовах війни, може не тільки підвищити ефективність адміністрування, але й значно зменшити корупційні ризики. Водночас, необхідно зберегти або навіть запровадити нові максимально прості процедури адміністрування для сумлінних платників, особливо для представників малого та середнього бізнесу, які продовжують свою діяльність в умовах війни, щоб мінімізувати їх адміністративне навантаження. Також можуть бути розглянуті можливості запровадження цільових податкових стимулів для тих підприємств, які безпосередньо працюють на оборону, здійснюють критичний імпорт або були змушені релокуватися із зони активних бойових дій. Нарешті, активна та постійна комунікація з суспільством щодо важливості своєчасної сплати податків як прямого внеску в обороноздатність країни є надзвичайно важливою для формування високої податкової культури та патріотичної свідомості громадян.

Боротьба з тіньовою економікою набуває особливої ваги в контексті війни. Головний пріоритет тут – це виявлення та нейтралізація тих проявів тіньової економіки, які безпосередньо підривають обороноздатність країни. До таких проявів належать контрабанда, особливо товарів критичного імпорту або підакцизних товарів, яка позбавляє державний бюджет значних доходів, незаконний обіг зброї, відмивання коштів, які потенційно можуть використовуватися для фінансування підривної діяльності, а також корупційні схеми, що виникають у сфері оборонних закупівель. Для ефективної боротьби з

цими загрозами необхідно посилити контроль та відповідальність відповідних державних органів. Підвищення ефективності контролюючих органів, таких як Державна податкова служба України, Державна митна служба України, БЕР СБУ, а також налагодження їх тісної координації через проведення спільних операцій та обмін оперативною інформацією є ключовими факторами успіху. Застосування жорстких санкцій за економічні злочини, особливо ті, що завдають значної шкоди державі в умовах війни, є необхідним для стримування тіньових практик. Крім того, важливим кроком є впровадження заходів щодо стимулювання безготівкових розрахунків з метою підвищення прозорості фінансових потоків та ускладнення проведення тіньових операцій. Хоча спрощення умов ведення бізнесу є безумовно важливим для його виживання в складних умовах, програми широкої амністії чи значного зниження податків навряд чи будуть можливими під час війни через гостру потребу в державних ресурсах. Тому основний акцент має бути зроблено на тому, щоб легальний бізнес мав змогу працювати та своєчасно сплачувати податки, підтримуючи таким чином економіку країни.

У сфері управління державними фінансами, тобто в бюджетній політиці, першочерговим завданням є жорстка пріоритезація видатків. Більшість бюджетних ресурсів має бути сконцентровано на забезпеченні обороноздатності та національної безпеки, на соціальному захисті найбільш вразливих категорій населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, ветеранів, а також на фінансуванні системи охорони здоров'я та підтримці критично важливої інфраструктури, особливо енергетичної [33, с. 151]. У зв'язку з цим, може виникнути необхідність у секвестрі або тимчасовому замороженні некритичних видатків. Важливо забезпечити наявність гнучких та оперативних механізмів для швидкого перерозподілу коштів у відповідь на мінливу ситуацію на фронті та в тилу. Ефективне використання резервного фонду бюджету та інших доступних інструментів оперативного реагування є вкрай важливим. Незважаючи на воєнний стан, необхідно забезпечити максимально можливу прозорість та

підзвітність використання бюджетних коштів, особливо в оборонній сфері (в межах, що не шкодять національній безпеці) та у сфері надання гуманітарної допомоги, для запобігання корупції та неефективному використанню обмежених ресурсів. Посилення державного аудиту та контролю, а також залучення інструментів громадського моніторингу, де це є доречним, може сприяти підвищенню ефективності бюджетних витрат. В умовах значної міжнародної підтримки, ефективне управління та координація надходження і використання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги є надзвичайно важливими. Необхідно забезпечити її чітке спрямування на пріоритетні потреби країни та створити прозорі механізми звітності перед міжнародними партнерами та суспільством. Враховуючи високий рівень невизначеності, бюджетне планування має бути адаптованим до короткострокової перспективи, з фокусом на оперативні прогнози та розробку різних сценаріїв розвитку подій.

У сфері боргової політики в умовах війни основним пріоритетом є максимізація залучення пільгового зовнішнього фінансування. Вкрай важливо отримати максимальні обсяги міжнародної допомоги у формі грантів та довгострокових кредитів на пільгових умовах від ключових міжнародних фінансових інституцій, таких як МВФ, Світовий Банк, ЄС, США та інші країни-партнери, для покриття значного дефіциту державного бюджету. Паралельно з цим, необхідно продовжувати активну роботу з управління існуючим державним боргом, включаючи реструктуризацію як комерційного, так і офіційного боргу з метою вивільнення критично важливих ресурсів у коротко- та середньостроковій перспективі. Ведення постійних переговорів з кредиторами для досягнення максимально сприятливих умов є ключовим завданням. Водночас, необхідно продовжувати розвиток внутрішнього ринку облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), зокрема військових ОВДП, як додаткового джерела фінансування та інструменту зв'язування ліквідності в банківській системі. Однак, при цьому необхідно уникати надмірного тиску на ліквідність фінансової системи та запобігати виникненню інфляційних ризиків. Важливим аспектом є залучення коштів не лише банківських установ, але й

населення та бізнесу через створення зручних та доступних механізмів інвестування у військові облігації. Для підтримки довіри інвесторів та міжнародних партнерів надзвичайно важлива прозора комунікація щодо поточного стану державного боргу та планів щодо його подальшого управління.

Нарешті, важливим аспектом є забезпечення стабільного функціонування фінансових інститутів. Перш за все, необхідно підтримувати стабільність банківської системи шляхом забезпечення її ліквідності та капіталізації, а також посилення нагляду з боку Національного банку України для запобігання можливим банківським кризам. Особливу увагу слід приділити управлінню зростаючими обсягами непрацюючих кредитів (NPL), що є прямим наслідком війни, та розробці ефективних стратегій їх врегулювання в майбутньому. Також важливо спрямовувати доступні кредитні ресурси, в тому числі через державні програми підтримки бізнесу, такі як "Доступні кредити 5-7-9%", на підтримку підприємств, що працюють у критично важливих галузях економіки, включаючи агропромисловий комплекс, енергетику, оборонну промисловість та транспорт. Забезпечення безперебійної роботи платіжної системи та її належного кіберзахисту є критично важливим для функціонування економіки в цілому. За необхідності, може виникнути потреба у застосуванні валютних обмежень для збереження макрофінансової стабільності та підтримання достатнього рівня золотовалютних резервів країни.

Отже, вдосконалення державної фінансової політики України в умовах воєнного стану має бути чітко сфокусоване на мобілізації всіх можливих ресурсів для забезпечення обороноздатності та виживання держави. Це вимагає рішучої та жорсткої пріоритезації видатків, забезпечення максимальних надходжень до державного бюджету з усіх можливих джерел, включаючи міжнародну допомогу, ефективного управління державним боргом та постійної підтримки стабільності фінансової системи країни. Хоча довгострокові реформи є безумовно важливими для майбутнього розвитку, їх реалізація в поточних умовах має бути адаптована або тимчасово відкладена на користь

впровадження невідкладних заходів, які наближають перемогу та забезпечують макрофінансову стійкість України в період війни [17, с. 153]. Ефективна фінансова політика, що проводиться сьогодні, є не лише запорукою нашої стійкості у цей важкий час, але й закладає міцний фундамент для майбутнього відновлення та розбудови сильної, незалежної та суверенної України.

3.2. Фінансова політики України в період післявоєнного відновлення

Період післявоєнного відновлення України являє собою надзвичайно важливий та визначальний етап, що вимагає від держави розробки та подальшої реалізації комплексної та ефективної фінансової політики. Ця політика має бути націлена на подолання глибоких та багатогранних наслідків агресії, забезпечення стабільності макрофінансового середовища та створення міцного фундаменту для довгострокового і сталого економічного зростання. Ключовою метою фінансової політики на цьому вирішальному етапі стає всебічна мобілізація та максимально раціональне використання всіх наявних ресурсів – як внутрішніх, так і зовнішніх. Ці ресурси будуть спрямовані на відновлення критично важливої інфраструктури, надання всебічної та своєчасної підтримки населенню, яке безпосередньо постраждало від жахів війни, та на стимулювання швидкого відновлення економічної активності в умовах тих нових геополітичних та економічних реалій, що склалися після завершення бойових дій.

Серед ключових завдань фінансової політики в період післявоєнного відновлення особливе місце посідає бюджетна політика, яка має бути чітко орієнтована на комплексне відновлення країни. Це передбачає стратегічне планування видатків, що включає розробку детального плану відновлення з чітко визначеними пріоритетами та відповідним рівнем бюджетного забезпечення. До пріоритетних напрямів слід віднести відновлення життєво важливої транспортної інфраструктури, включаючи дороги, мости, залізниці, аеропорти та морські порти. Не менш важливим є відновлення енергетичної системи країни, зокрема електростанцій та енергетичних мереж, а також

відновлення житлового фонду, що включає як відбудову повністю зруйнованого житла, так і ремонт пошкоджених будівель. Крім того, значна увага має бути приділена відновленню соціальної інфраструктури, такої як лікарні, школи та дитячі садки. Одночасно з цим, необхідно розширити та адаптувати існуючі програми соціальної підтримки для ефективного забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб, громадян, які втратили своє житло або працездатність, ветеранів війни та інших вразливих категорій населення. Ці програми можуть включати прямі фінансові виплати, забезпечення тимчасовим або постійним житлом, програми професійної перекваліфікації та надання необхідної психологічної допомоги. В умовах постійної мінливості ситуації в країні, вкрай важливо створити ефективні механізми для швидкого перерозподілу бюджетних коштів між різними напрямками відновлення залежно від змін обставин та виникнення нових нагальних потреб. Також є необхідність у формуванні достатніх резервних фондів для покриття непередбачених витрат, які можуть виникнути в процесі відновлення. Для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, спрямованих на відновлення, та мінімізації ризиків корупції, слід впровадити жорсткі та абсолютно прозорі процедури здійснення державних закупівель. Залучення інструментів громадського контролю за використанням бюджетних коштів може стати додатковою гарантією їх цільового та ефективного використання. Нарешті, необхідно підвищити роль та фінансову спроможність місцевих бюджетів у процесі відновлення на регіональному та місцевому рівнях, забезпечивши їх достатніми фінансовими ресурсами для ефективного вирішення проблем місцевого значення.

Податкова політика в період післявоєнного відновлення має стати потужним інструментом не лише для фінансового забезпечення відновлювальних процесів, але й для стимулювання економічної активності. Насамперед, необхідно провести комплексний аналіз та оптимізацію податкової системи з метою забезпечення стабільних та прогнозованих надходжень до державного бюджету, які будуть необхідні для фінансування масштабних

відновлювальних робіт та реалізації соціальних програм. Слід також розглянути можливість запровадження тимчасових спеціальних податків або зборів, цільово спрямованих на фінансування відновлення найбільш постраждалих регіонів та галузей. Для стимулювання інвестиційної діяльності необхідно запровадити ефективні податкові стимули для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій у пріоритетні галузі економіки, які матимуть вирішальне значення для відновлення та подальшого розвитку країни. До таких галузей можна віднести будівництво, виробництво будівельних матеріалів, енергетику, сільське господарство та технологічний сектор. Враховуючи важливу роль малого та середнього бізнесу у відновленні економічної активності та створенні нових робочих місць, необхідно розробити та впровадити спрощені податкові режими та спеціальні програми підтримки для цього сектору. Паралельно з цим, слід вжити дієвих заходів для підвищення рівня податкової дисципліни, активізації боротьби з тіньовою економікою та ухиленням від сплати податків, що дозволить значно збільшити надходження до державного бюджету. Окрему увагу слід приділити територіям, які найбільше постраждали від війни. Для стимулювання їхнього відновлення та повернення до нормального життя слід розглянути можливість запровадження спеціальних податкових режимів для підприємств та фізичних осіб, які здійснюють свою діяльність на цих територіях.

Боргова політика в умовах значних фінансових потреб та обмежених внутрішніх ресурсів набуває особливого значення. Одним із ключових пріоритетів має стати активізація переговорів з міжнародними кредиторами. Необхідно провести інтенсивні переговори з міжнародними фінансовими організаціями, такими як МВФ, Світовий банк, ЄБРР, а також з країнами-партнерами щодо надання довгострокового пільгового фінансування та розгляду можливості списання або реструктуризації існуючого державного боргу на максимально вигідних для України умовах. Водночас, слід активно працювати над диверсифікацією джерел зовнішнього фінансування, включаючи залучення коштів з різних міжнародних фондів, програм допомоги, що

надаються окремими країнами, а також приватних інвестиційних фондів. Не слід забувати і про розвиток внутрішнього ринку державних облігацій. Потрібно активізувати зусилля щодо розвитку внутрішнього ринку державних облігацій, зокрема військових облігацій, шляхом створення привабливих умов для інвестування як з боку населення, так і з боку вітчизняного бізнесу. Важливим елементом цього процесу є підвищення фінансової грамотності населення щодо можливостей інвестування в державні цінні папери. Нарешті, у сфері боргової політики надзвичайно важливим є забезпечення високого рівня прозорості та підзвітності у сфері управління державним боргом та залучення зовнішнього фінансування, що сприятиме зміцненню довіри з боку міжнародних партнерів та інвесторів.

Монетарна та валютна політика також відіграють важливу роль у стабілізації економіки та підтримці її зростання в післявоєнний період. Національному банку України слід продовжувати політику інфляційного таргетування для забезпечення цінової стабільності, яка є критично важливою передумовою для відновлення економічної активності та залучення інвестицій. Водночас, необхідно забезпечити гнучке управління валютним курсом з урахуванням потреб економіки та стану платіжного балансу країни, а також підтримувати достатній рівень міжнародних резервів для забезпечення стабільності на валютному ринку. Для відновлення та стимулювання банківського кредитування реального сектору економіки необхідно вжити відповідних заходів, зокрема шляхом зниження облікової ставки у разі стабілізації інфляційних процесів та впровадження ефективних програм державної підтримки кредитування.

Підтримка стабільності та подальшого розвитку фінансового сектору є ще одним важливим аспектом фінансової політики в період післявоєнного відновлення. Насамперед, необхідно провести ретельне стрес-тестування банківської системи та вжити всіх необхідних заходів для забезпечення її стійкості, ліквідності та платоспроможності в умовах тих нових викликів, що виникнуть після закінчення війни. Важливо також розробити та реалізувати

ефективні механізми управління проблемними активами банків, які неминуче виникнуть внаслідок війни. Для відновлення повноцінного кредитування фізичних та юридичних осіб необхідно створити сприятливі умови, зокрема через державні програми підтримки кредитування, надання державних гарантій за кредитами та розвиток інститутів фінансової підтримки бізнесу. Крім того, слід сприяти розвитку небанківського фінансового сектору, включаючи страхові компанії, кредитні спілки та лізингові компанії, з метою розширення доступу до фінансових послуг та диверсифікації джерел фінансування економіки.

Окрім вищезазначених напрямів, існують й інші важливі аспекти фінансової політики, які слід враховувати в період післявоєнного відновлення. До них належить активний розвиток державно-приватного партнерства (ДПП) з метою залучення приватного капіталу до фінансування масштабних проєктів відновлення інфраструктури. Також надзвичайно важливим є посилення антикорупційних заходів у фінансовій сфері на всіх рівнях управління державними фінансами для забезпечення прозорого та цільового використання коштів, спрямованих на відновлення. Не слід забувати і про розвиток людського капіталу шляхом фінансування програм підтримки освіти, перекваліфікації та працевлаштування населення, що сприятиме відновленню ринку праці та підвищенню продуктивності економіки в цілому.

Отже, ефективна фінансова політика в період післявоєнного відновлення України має бути всеосяжною, гнучкою та здатною адаптуватися до швидко змінюваних умов. Вона повинна базуватися на чіткій та послідовній стратегії відновлення, забезпечувати мобілізацію достатніх фінансових ресурсів з усіх можливих джерел, сприяти підтримці макрофінансової стабільності та створювати максимально сприятливі умови для подальшого сталого економічного зростання. Успішна реалізація такої амбітної політики вимагає консолідації зусиль усіх гілок влади, тісної та ефективної співпраці з міжнародними партнерами та активного залучення широкої громадськості до здійснення контролю за використанням фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження ефективності реалізації фінансової політики держави в сучасних умовах можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Фінансова політика держави є ключовим інструментом, що визначає стратегічні напрями розвитку економіки, забезпечує стабільність фінансової системи та створює передумови для сталого економічного зростання. Вона охоплює сукупність заходів, які здійснюються органами державної влади для регулювання фінансових відносин і забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів. Сутність фінансової політики полягає у встановленні пріоритетів і механізмів, які дозволяють державі досягати своїх соціальних, економічних і політичних цілей. Головною метою такої політики є забезпечення стабільного економічного розвитку, зниження рівня бідності, створення умов для інвестиційної привабливості та забезпечення фінансової безпеки держави.

2. Завдання фінансової політики тісно пов'язані з її цілями і варіюються залежно від конкретних історичних, економічних та політичних умов. Вони включають підтримку макроекономічної стабільності, оптимізацію розподілу фінансових ресурсів, забезпечення соціального захисту населення та стимулювання економічної активності. Досягнення цих завдань вимагає збалансованого підходу до управління державними фінансами, врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, а також дотримання принципів прозорості та підзвітності. В умовах сучасних викликів, таких як воєнні конфлікти та економічні кризи, фінансова політика набуває особливого значення, вимагаючи адаптації до нових реалій та оперативного реагування на зміни.

3. Ефективна реалізація фінансової політики передбачає збалансоване поєднання короткострокових і довгострокових заходів, спрямованих на забезпечення макроекономічної стабільності, підтримку економічного зростання та забезпечення соціальної справедливості. Важливу роль у реалізації

фінансової політики відіграє фінансовий механізм, який включає сукупність методів, інструментів, важелів та інституцій, що забезпечують управління фінансовими ресурсами та регулювання фінансових відносин.

4. Важливим інструментом макроекономічного регулювання є грошово-кредитна політика, спрямована на досягнення стабільності цін, забезпечення повної зайнятості та сталого економічного зростання. В умовах війни вона вимагає особливої гнучкості та адаптації до змінних умов. Грошово-кредитна політика відіграє важливу роль у підтримці стабільності національної валюти та контролі над інфляцією. Однак її ефективність значною мірою обмежена зовнішніми економічними шоками та внутрішніми викликами, зокрема високими ризиками девальвації гривні, а також низьким рівнем довіри до банківської системи, що створює додаткові труднощі для реалізації основних завдань фінансової політики держави.

5. Бюджетно-податкова політика також є дієвим інструментом державного регулювання економіки, ефективність якого впливає на економічне зростання, стабільність державних фінансів та соціальний добробут населення. Вона потребує оптимізації структури доходів і видатків, а також ефективного управління державним боргом. Нині бюджетно-податкова політика демонструє зусилля щодо забезпечення належного рівня фінансування соціальних потреб та оборонного сектора. Проте вона стикається з постійними проблемами, такими як недофінансування, через низький рівень податкових надходжень і значну частку тіньової економіки.

6. Боргова ситуація в Україні характеризується радикальними змінами впродовж всього періоду війни. В останні роки перед масштабним вторгненням спостерігалось поступове зниження ризиків боргової безпеки, проте воєнний період катастрофічно вплинув на зростання показників державного боргу. Вважаємо, що ефективне управління боргом, диверсифікація джерел запозичень та оптимізація боргової структури дозволять пом'якшити негативні наслідки зростання боргових зобов'язань, що матиме позитивний вплив на перспективи післявоєнного залучення ресурсів для відновлення нашої країни.

Доповнюючи основні висновки, доцільно наголосити на низці конкретних пропозицій:

- удосконалення державної фінансової політики України в умовах воєнного стану є критично важливим для забезпечення обороноздатності та макрофінансової стабільності. Воно має відбуватися шляхом максимальної мобілізації ресурсів, включаючи внутрішні (податкова політика, боротьба з тіньовою економікою, внутрішні запозичення) та зовнішні (міжнародна допомога). Ключовими напрямками є жорстка пріоритезація бюджетних видатків на оборону, соціальний захист та критичну інфраструктуру, ефективне управління державним боргом через залучення пільгового фінансування та реструктуризацію, а також підтримка стабільності фінансової системи;

- у період післявоєнного відновлення фінансова політика має бути спрямована на комплексне відновлення країни, забезпечення макрофінансової стабільності та створення підґрунтя для сталого економічного зростання. Основними завданнями є: стратегічне бюджетне планування з акцентом на відновлення інфраструктури та соціальну підтримку; оптимізація податкової системи для стимулювання інвестицій та підтримки бізнесу; активні переговори з міжнародними кредиторами для залучення фінансування та реструктуризації боргу, а також монетарна та валютна політика, спрямована на стабілізацію та підтримку економічного зростання;

- оскільки виснажена війною вітчизняна економіка не в змозі самостійно забезпечити інвестиційні потреби, то основним двигуном і фінансовим джерелом ефективної відбудови мають стати іноземні інвестиції. Інвестування в українську економіку в післявоєнний період є найперспективнішим шляхом її відбудови. Україна має певну інвестиційну привабливість для зарубіжних інвесторів, що пов'язано з її геополітичним розміщенням, забезпеченістю природними ресурсами, порівняно дешевою, але кваліфікованою робочою силою. Інвестиційні програми в першу чергу мають ураховувати економічні інтереси потенційних інвесторів і бути націленими на їх відповідне

забезпечення, тому необхідно сформувати сприятливе й зрозуміле (якщо мова йде про зарубіжних інвесторів) для них бізнесове середовище;

Окрім цього, важливу роль відіграватиме розвиток державно-приватного партнерства, посилення антикорупційних заходів у фінансовій сфері та інвестиції в розвиток людського капіталу.

Ефективна реалізація фінансової політики як під час війни, так і в період відновлення вимагає гнучкості, оперативності, прозорості, підзвітності, посилення антикорупційних заходів та активної співпраці з міжнародними партнерами. А успішна фінансова політика є запорукою не лише стійкості держави в умовах війни, але й фундаментом для її майбутнього відновлення та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

REFERENCES

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2014. № 3. С. 341–345. URL: http://www.businessinform.net/pdf/2014/3_0/341_345.pdf
2. Задворних С. С. Удосконалення фінансової політики України щодо детінізації фінансових потоків шляхом створення Громадського бюро. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 716–721. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/148.pdf>
3. Фінансова політика держави: теоретичні засади та виклики сучасного етапу (2018) URL: <http://securities.usmdi.org/?p=22&n=93&s=1023>
4. Бюджетна децентралізація як фактор забезпечення фінансової автономії регіонів і формування самодостатніх громад. С. 1-76. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1184477cfe14b1a0b3d7485c43c363d0.pdf>
5. Кравець В.І. Основні напрями фінансової політики в умовах економічних перетворень. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 55–60.
6. Радіонов Ю.Д. Фінансовий контроль і становлення аудиту відповідності забезпечення ефективного управління бюджетними коштами. *Економіка України*. 2020. С 35-38.
7. Скрипка О.М. Фінансова політика в умовах трансформації економіки. *Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 13–14 квітня 2018 р. Київ, 2018. С. 49–50.*
8. Доброскок С.С. Проблеми та перспективи розвитку фінансової політики України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30–2. С. 57–59.
9. Архипов Н.М. Аналіз сучасних підходів до визначення категорії «ефективність». *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні* : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23–24 травня 2017 р. / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 23–26

10. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення: монографія / наук. ред. С.Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 205 с
11. Фінансова система України: «кроки вперед» і «топтання на місці». *Радіо Свобода*. 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28927569.html>.
12. Обозна А.О., Клімова М.В. Проблеми і перспективи економічного розвитку України в умовах євроінтеграції. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3 (8). С. 30–32. URL: http://www.easterneuropeebm.in.ua/journal/8_2017/07.pdf.
13. Зверук Л.А., Білик О.Г. Бюджетна безпека як важливий пріоритет розвитку бюджетної системи України. *Інтернаука. Економічні науки*. 2017. Вип. 2. С. 35–39.
14. Кремень О.І., Швидка В. Військові облигації як інструмент фінансування видатків державного бюджету України в умовах воєнного часу. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2022*. С. 98–100.
15. Варналій З.С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки: матеріали IV Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернівці, 12 травня 2022 р.)*. м. Київ. 2022. С. 35–39
16. Тарасова О.В. Фінансова політика і бюджетна безпека Україна. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Вип. 1. С. 76–80.
17. Вдовічен В., Бабін І. Правова природа податкових повноважень органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. № 5. 2021. С. 151–155.
18. Татарин Н.Б., Закорко К.К. Вплив пандемії на стан фінансового ринку України – реалії сьогодення. *Державна фінансова політика України в умовах євроінтеграції: погляди науковців та практиків* : зб. тез наук. доп. за

- матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 2021 р. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. С. 316–318.
19. Іоргачова М.І., Ковальова О.М., Коцюрубенко Г.М. Фінансовий ринок України: сучасний стан основних сегментів. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/92.pdf С. 1-8
 20. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/strategy_fs_2025.pdf?v=4
 21. Доброскок С. Напрямки удосконалення фінансової політики України в умовах структурних реформ. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. № 4(246). С. 23–34
 22. Вплив кризи в Україні на сферу праці: попередні оцінки URL: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---rogon844295.pdf>
 23. Романишин Н.С. Основні напрямки бюджетної політики України в час війни. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні* : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів: тези доповідей. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2023. С. 197–199
 24. Бугель Ю. Бюджетна політика України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Економічний аналіз*. 2023. №33.2. С. 128–138
 25. Міністерство Фінансів України. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень-серпень 2022–2023 років. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582
 26. Бей С., Головай Н., Долюк А. Стан державного боргу України в умовах воєнного стану. *Механізм регулювання економіки*. 2023. № 3(101). С. 55–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.101.08>
 27. Д. Шварц. Економіст Гліб Вишлінський: ВВП цього року впаде на третину, а реальні доходи українців – десь на чверть. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/ekonomist-glib-vishlinskiy-vvp-cogoroku-vpade-na-tretinu-a-realni-dohodi-ukrajinciv-des-na-chvert-novini-ukrajina11845389.html>

28. Романюк О. В Україні хочуть збільшити податки: кому доведеться платити більше. 2020. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/enews/nalogna-dohody-hotyat-uvelichit-dlya-kogo-i-na-skolko-1412852.html>
29. Кушнірук Б. Податкова система під час війни та у повоєнний період. 2022. URL: <https://blog.liga.net/user/bkushniruk/article/45440>
30. Національний банк України. *Інструменти монетарної політики*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools>
31. Макроекономічний дайджест України 2024 від UIFuture URL: <https://uifuture.org/dajdzhesty/makroekonomichnyj-dajdzhest-ukrayiny-lystopad-2024-roku/>
32. Національна стратегія доходів на 2024-2030 рр. URL:: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0__2030.pdf
33. Тимошенко М. В. Бюджетна політика України в умовах невизначеності та протидії геополітичним викликам. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*, 2023. С. 150-153.
34. Устинова І. П., Савліва Н. О., Бардачевська А. М. Проблеми розвитку фінансової системи України. *Юридичний вісник. Конституційне та адміністративне право*, 2022, С. 100-105.
35. Кобеля М. Я. Теоретичні положення та суть фінансової політики держави. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 160–164.
36. Основи реалізації фінансової регіональної політики в Україні. URL: http://eprints.kname.edu.ua/3498/1/_Волкова.pdf. С. 181-185.
37. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180701.pdf>
38. Нова регіональна політика для нової України. URL: https://iser.org.ua/uploads/pdf/big%20Reg%20politic%20na%20sayt__.pdf

39. Зайчикова В. Пріоритети фінансової політики регіонального розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Серія "Економіка")*. 2012, № 138. С. 30-34.
40. Державна регіональна політика та розвиток територій в умовах змін. Спеціально для об'єднаних громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/1759>
41. Рибальченко Л.В. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку держави. С. 77-78. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2467/1/9.pdf>
42. Дедушев І. Бюджетна політика: поняття та завдання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. № 2. С. 37–41. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.5>
43. Більша частина державного боргу України – це пільгове фінансування від міжнародних партнерів. 2024. 19 лют. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/the_largest_part_of_ukraines_state_debt_is_concessional_financing_from_international_partners-4451
44. Мінфін: Державні облигації в гривні – найпривабливіший інвестиційний інструмент в Україні. 2024. 14 берез. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_derzhavni_obligatsii_v_grivni_-_naiprivablivishii_investitsiinii_instrument_v_ukraini-4499
45. Колонка Сергія Марченка для Financial News: виклики перед фінансовою системою України за два роки повномасштабної війни. 2024. 23 лют. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenkos_oped_for_financial_news_challenges_facing_ukraines_financial_system_during_two_years_of_full-scale_war-4461
46. Сіташ Т. Д. Фінансова політика держави: прагматика та проблематика. Академічний огляд. 2015. № 1 (42). С. 29–34.
47. Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Фінансова політика в умовах інституційної економіки. *Економіка та держава*. 2018. №1. С. 16–19. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/5.pdf

48. Гордієнко Л. А. Перспективи розвитку державної фінансової політики в Україні. *Держава та регіони*. 2015. № 4 (52). С. 20-24 URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2015/6.pdf
49. Крилов Д. В. Адміністративно-правові засади публічно-сервісної складової державної податкової політики в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти : монографія / Д. В. Крилов. Херсон : Гельветика, 2019. –379 с.
50. Бак Н., Харовська А. Війна як чинник формування податкових надходжень бюджету України. *Фінанси, облік і оподаткування*. 2023. Випуск I (89). С. 21–37. URL: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-1.89.02>
51. Іщук Л.І., Бірук Т.С. Перспективи розвитку потенціалу місцевих бюджетів регіону. *Економічний форум: науковий журнал*. 2021. №1. С. 52–61. URL:http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/
52. Сергієнко Л.К. Ефективність державної бюджетної політики у контексті інтеграційних процесів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 11. С. 255–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_11_58
53. Тимошенко А.О. Забезпечення ефективності управління витрачанням бюджетних коштів в Україні. *Modern Economics: електронне наукове фахове видання з економічних наук*. 2018. №7. С. 166–181. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/7-2018/UKR/timoshenko.pdf>
54. Булавинець В.М., Мовчанюк В. Теоретичні засади фінансової політики держави. *Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів: матер. III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Кременчук, 30 січня 2025 р.). Кременчук, 2025.
55. Булавинець В., Мовчанюк В. Фінансова політика України в умовах інтеграції до світового економічного простору. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки: матер. 7-ої міжнар. наук.-практ. конференції*

- (Чернівці, 10 квітня 2025 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 706 с., С. 216-219.
56. Мовчанюк В. Окремі аспекти сучасної боргової політики України *Молодь в сучасній науці: погляд у майбутнє*: матер. Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (Хмельницький, 6 травня 2025 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025.
 57. Степанова Г.М. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку України. Бізнес-Інформ. 2017. С. 231-235.
 58. Кириленко О.П. Фінансова політика України в умовах війни. *Восьмі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С.І. Юрія: зб. наук. праць* (м. Тернопіль, 15 лист. 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 82–86.
 59. Маринов Д.М. Фінансова політика та її вплив на зміцнення бюджетної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*, 2023. № 34 (73). С. 74–78.
 60. Татарин Н.Б., Єзерська У.М. Модернізація фінансової політики України в умовах сьогодення. *Молодий вчений*, 2022. № 6 (106). С. 75–78.
 61. Шалашна А.О. Фінансова політика держави у системі розвитку економіки. *Агросвіт*, 2021. № 24. С. 65–70.